

Габер Є.В.*

ТУРЕЦЬКО-АМЕРИКАНСЬКІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ ВЕЛИКОГО БЛИЗЬКОГО СХОДУ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ СПІВРОБІТНИЦТВА

Якщо поглянути на сучасну політичну карту світу, то можна побачити, що майже всі проблеми міжнародних відносин, які найбільш гостро постають перед світовою спільнотою на сьогоднішній день, зосереджені у широкій географії від Балкан до Близького Сходу. Саме ці регіони, згідно з новою зовнішньополітичною стратегією Туреччини, визначаються як традиційна сфера впливу та зона життєвих інтересів цієї країни [1], що останнім часом все голосніше заявляє про себе як про беззаперечного регіонального лідера, а також відповідального та досить впливового актора глобального масштабу.

З іншого боку, Сполучені Штати Америки, які на даний момент все ще можна вважати єдиною в світі наддержавою, продовжують активну політику на цьому напрямку, а проєкт так званого «Великого Близького Сходу» займає чи не найголовніше місце на порядку денному нової адміністрації Білого Дому. Змінилися лише методи, проте довгострокові цілі та ключові життєві інтереси залишилися незмінними під впливом суб'єктивних факторів. Різниця ж у зовнішньополітичних пріоритетах теперішнього та попереднього керівництва Вашингтону полягає в баченні ролі його трансатлантичних партнерів: якщо США за часів адміністрації Дж. Буша віддавали перевагу одноосібним діям на міжнародній арені (коли підтримка інших країн була бажаною, проте необов'язковою), то Б. Обама ще напередодні свого обрання президентом оприлюднив документ із красномовною назвою «Сильніше партнерство з Європою заради безпечнішої Америки», в якому задекларував свій намір «відновити американське лідерство в світі» за рахунок поживлення колишніх союзницьких стосунків, відбудови «альянсів», «партнерств» та інших «інституцій, необхідних для спільної безпеки» [2].

Такий перехід від одностороннього до багатостороннього залучення при вирішенні міжнародних питань у зовнішньополітичній стратегії США та нова роль Туреччини в якості «регіонального актора з глобальною сферою інтересів» надає нові можливості та створює нові перешкоди для двостороннього співробітництва, які найяскравіше виявилися саме в регіоні Великого Близького Сходу.

На думку автора, до найбільш *перспективних напрямків* розвитку турецько-американських стосунків на Близькому Сході слід віднести:

1. *Сприяння розвитку демократії, стабільності та благополуччя в об'єднаному Іраку.* Спільна мета, яку було визначено як пріоритетну для розвитку американо-турецького стратегічного партнерства ще у 2006 р. в офіційній заяві міністра закордонних справ Туреччини Абдуллаха Гюля та держсекретаря США Кондолізи Райс [3]. Післявоєнна відбудова Іраку, проблеми державотворення та оформлення політичних інститутів у пост-американському Іраку викликають занепокоєння обох держав;

2. *Координовані дії у боротьбі з терористичними організаціями* як передумова встановлення довготривалого миру та створення нової системи безпеки в регіоні Великого

* аспірант Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І.І. Мечнікова
Науковий керівник: проф. Брусиловська О.І.

Близького Сходу. Зокрема, спільні дії Вашингтону, Анкари та офіційного курдського регіонального уряду (Масуд Барзані) у боротьбі з ПКК та її філіями (Педжаку, що діє в Ірані та ін.) [4];

3. *Спільні зусилля щодо вирішення арабо-ізраїльського конфлікту.* Великий потенціал мають турецькі ініціативи як посередника у переговорах та її «човникова дипломатія» на палестино-ізраїльському треку. Наприклад, голова Палестинської адміністрації Махмуд Аббас та президент Ізраїлю Шимон Перес спершу прилетіли до Анкари напередодні запланованої зустрічі у Аннаполісі, США. Туреччина відіграла активну роль у врегулюванні недавніх криз у Лівані та у Секторі Гази. Поєднання позитивного іміджу Туреччини серед країн регіону та військово-політичної і дипломатичної могутності США могло б забезпечити успіх спільним ініціативам;

4. *Військово-політична співпраця в Афганістані* набуває особливого значення в контексті розпочатих адміністрацією Барака Обама активних дій. Наразі у країні знаходиться понад 1,5 тис. турецьких військових, однак цей контингент може бути розширено. До того ж, Анкара докладє великих зусиль для встановлення *пакистано-афганського діалогу* (президенти цих країн Мушарраф та Карзай зустрічалися в Туреччині в травні 2007 р.);

5. *Врегулювання проблеми ядерного озброєння Ірану*, особливо з огляду на членство Туреччини в Раді Безпеки ООН у 2008 – 2010 рр., та пожвавлення двосторонніх турецько-іранських відносин останнім часом [5];

6. *Перспективи розміщення американських систем ПРО* на території Туреччини та подальше створення спільної архітектури регіональної безпеки;

7. *Участь в альтернативних енергетичних проєктах* в обхід Росії, що відповідає економічним інтересам Туреччини та геополітичним цілям США.

Разом з тим, сьогодні в двосторонніх відносинах спостерігаються і певні **проблеми**, що виникають при безпосередньому зіткненні інтересів партнерів:

1. *Курдське питання* залишається каменем спотикання, що обумовлено різним баченням Анкари та Вашингтону можливостей післявоєнного устрою Іраку та статусу курдського населення в країнах регіону [6];

2. *Підтримання балансу сил в регіоні* є запорукою успішної співпраці, адже занадто активна політика Туреччини може призвести до зіткнення лідерських амбіцій двох держав та викликати занепокоєння США; в той самий час Туреччина виступає проти надмірної військової присутності США на Близькому Сході, оскільки вбачає в ній дестабілізуючий фактор в регіоні;

3. *Важкий геополітичний та цивілізаційний вибір*, що його часто доводиться робити Туреччині між західними ініціативами з «демократизації» регіону та традиційними інтересами мусульманської спільноти, являючись одночасно стратегічним партнером США та «добрим» сусідом «країн-вигнанців»;

4. *Внутрішньополітичні проблеми Туреччини*, насамперед досить серйозні світоглядні розбіжності між партіями влади та опозиції, а також всередині самої правлячої Партії Справедливості та Розвитку, що ускладнює вироблення чіткої консолідованої позиції з багатьох міжнародних питань [7];

5. *Громадська думка турецького суспільства* представляє собою дзеркальне відображення тих проблем, які сьогодні гостро постають перед партнерами. Хоча криза довіри та хвиля антиамериканських настроїв, що захлеснула країну після подій 2003 р. [8], була значною мірою подолана із зміною керівництва у Вашингтоні, культурно-історична близькість з країнами регіону викликає неприйняття багатьох спільних із США ініціатив.

Очевидно, що регіон Великого Близького Сходу сьогодні залишається центральною ланкою турецько-американського стратегічного партнерства. Потрапляючи у сферу життєвих інтересів обох держав, він поєднує в собі великі можливості і великі загрози для

майбутнього цих відносин. Хоча сьогодні потенціал співробітництва і не використовується повною мірою, є всі передумови для його подальшого розвитку та поглиблення.

Література

1. Davutoğlu A. Turkey's Foreign Policy Vision: An Assessment of 2007. // *Insight Turkey*. – 2008. – Vol. 10. – №1. – P. 77-96.
2. Obama B., Biden J. A Stronger Partnership with Europe for a Safer America. // http://www.barackobama.com/pdf/Fact_Sheet_Europe_FINAL.pdf
3. Shared Vision and Structured Dialogue to Advance the Turkish-American Strategic Partnership./ http://turkey.usembassy.gov/statement_070508.html
4. Bal I. Instability in the Middle East and the Relevant Role of the PKK. // *Turkish Foreign Policy in Post Cold War Era*. Ed. by Bal I. – Florida: Brown Walker Press, 2004. – P. 347 – 363.
5. Sinkaya B. Cumhurbaşkanı Gül'ün İran Ziyareti ve Türkiye-İran İlişkilerinde ABD Faktörü. – 12.03.2009. // <http://orsam.org.tr/tr/yazigoster.aspx?ID=218>
6. Ozhan T., Ete H. A New Agenda for the Kurdish Question. // *Insight Turkey*. – 2009. – Vol. 11. – № 1. – P. 97-115.
7. Kardas S. Turkey and the Iraqi Crisis: JDP between Identity and Interest. // *Emergence of a New Turkey: Democracy and the AK Parti*. Ed. by Yavuz H. – Salt Lake City: University of Utah Press, 2006. – P. 306-330.
8. Ці настрої знайшли відображення у багатьох роботах турецьких авторів. Див, наприклад, Каунак М. *Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye Üzerine Stratejik Analizler*. – İst.: Truva Yayınları, 2005. – 228 s.; Gürses E. *Büyük Orta Doğu Projesi*. – İst.: Timaş Yayınları, 2006. – 136 s.; Yıldız Y. *Oyun İçinde Oyun. Büyük Ortadoğu*. – İst.: Kültürsanat Yayıncılık, 2004 – 400 s.